

La natura del bosc del Balcells

Enmig de la plana conreada dels peus de Collbaix, com una illa de bosc en un mar agrícola sorgeix una notable pineda d'un 5 hectàrees de superfície. Es tracta del bosc del Balcells, que pren el nom del mas que té a tocar, i és format principalment per pins blancs (*Pinus halepensis*) i pins pinyers (*Pinus pinea*), molt d'ells d'edat i mides ben respectables.

El fet més interessant d'aquest bosquet amb pins centenaris és que es troba en una zona de poc pendent, molt adequada per establir-hi conreus. La presència de grans marges de pedra seca força ben conservats indica que la zona havia estat agrícola, però, atenent al que es pot deduir del comptatge dels anells de creixement dels troncs dels pins, pels voltants de l'any 1870 el seu propietari va permetre i/o

A l'altra punta, la nord-est, limitant també amb sembrats veïns, creix un grup de pins pinyers alts i vigorosos, tots ells d'uns 2 metres de perímetre de tronc i de denses capçades hemisfèriques.

El sotabosc en general és esclarissat, amb pocs arbustos i molta herba, cosa que fa que el bosc convidi a passejar-s'hi. El prat que encatifa el terra és constituït sobretot per graminies com ara el fenàs de marge i el llistó, i per la jonça, una herba que, a la primavera, s'omple de floretes blaves comestibles. A la part del bosc més propera a la casa, a tocar d'una vella alzina que es troba enmig d'un corriol, sota els pins creixen atapeïdes petites alzines. Aquest fet porta a pensar que potser molt a la llarga (200 anys?) la pineda del Balcells, si no sofria cap pertorbació, a mesura que s'anessin morint els pins s'aniria transformant en un alzinar. Aquest procés hipotètic és un exemple del concepte ecològic de successió de comunitats vegetals.

Jonça Alzina Esquirol Garric Fenàs de marge Pi blanc

afavorir que els camps es transformessin en bosc, o potser hi va plantar pins pinyers sobretot amb la intenció d'aprofitar-ne els pinyons. Sigui com sigui, és realment excepcional al pla de Bages trobar bones terres de conreu ocupades pel bosc des de fa tants anys.

Probablement el més gros entre els pins blancs manresans és el pi blanc que es troba a l'extrem oest d'aquest bosc, encarat al camp de conreu veí i al pont on s'encreuen l'eix Transversal amb el camí de Rajadell. El tronc, de 2,45 metres de volt a 1,30 metres d'alçada, puja dret sense ramificar-se fins ben amunt, on una branca baixa s'escapa a buscar la llum. La capçada arrodonida, similar a la d'un pi pinyer, fa retirar qualsevol altre arbre oponent. Vista des de sota és esclarissada i grisenca, amb branques velles pelades i plena de pinyes, en canvi de fora mostra una esplendorosa verdor. Uns 50 metres al sud del gran pi blanc hi ha tres vells pins pinyers que també destaquen.

La natura de Collbaix

El cim de la muntanya de Collbaix –antigament la paraula *coll* tenia el mateix significat que *turó*–, amb els seus 546 metres d'altitud, és el punt més alt del municipi de Manresa i una magnífica talaia des d'on es pot contemplar el pla de Bages a vol d'ocell i veure els relleus alterosos de gran part de Catalunya. Collbaix enlaira la seva característica silueta tabular per tancar sobtadament el pla de Bages per l'oest i esdevenir punt de referència inconfusible del paisatge manresà.

A Manresa encara corre la creença popular que Collbaix és un antic volcà apagat. Aquesta falsa creença probablement té el seu origen en el fet que la banda oriental del turó pot recordar un con o un con truncat, tot depèn des d'on es miri. Realment Collbaix no té un origen volcànic ni és conseqüència directa de cap plegament, sinó que es va formar per l'aixecament i la posterior erosió diferencial d'antics sediments d'origen continental (graves, sorres i argiles) dipositats en una plana baixa i inundable fa al voltant de 33-35 milions d'anys. Abans d'aixecar-se, aquest sediments ja s'havien transformat en roques: conglomerats, sorrenques i lutites (roques argiloses conegudes popularment amb el nom de tapàs)

Les valls excavades per les rieres de Fonollosa pel costat nord i de Rajadell pel sud, retallen i enalteixen més encara la figura de Collbaix. Una ampla bretxa separa el cim de l'extens altiplà que continua cap a ponent, en direcció a Fals.

Collbaix és un magnífic exemple del tipus de relleu anomenat en geologia relleu tabular o cuesta, que es repeteix cap a ponent per Rajadell i Castellfollit del Boix, fins endinsar-se a la Segarra. La successió de cuestas conforma el paisatge tabular, esglaonat, típic d'aquestes terres.

El relleu tabular s'origina allà on un estrat de roca compacta, com la capa de conglomerat amb aspecte de formigó natural d'un gruix de 3 a 4 metres que aflora dalt del cim de Collbaix, es troba damunt de sediments més tous i fàcilment erosionables, com són les roques argiloses vermelles que es troben a tot el vessant. L'aigua, el principal agent erosiu, excava el terreny tot emportant-se materials, sobretot els més tous. Però allà on l'estrat de roca compacta ha resistit es manté l'antic relleu. D'aquesta manera es formen cims tabulars, plans o de pendent suau d'acord amb el dedívi de l'estrat de roca culminant resistent, envoltats per vessants molt més inclinats on aflora la roca tova en ser erosionats. El cim de Collbaix suauement perd altitud en direcció oest, cap a Fals, com a conseqüència de la inclinació dels estrats; mentre que els altres tres vessants són costeruts.

A tot el volt del cim, profundes i amples esquerdes tallen el conglomerat en gegantins blocs prismàtics de sis cares. Alguns d'aquests blocs amenacen en desprendre's, per rodar avall i afegir-se als que, ja caiguts, apareixen disseminats a mig vessant i als peus de la muntanya.

Per interpretar la vegetació actual de Collbaix cal tenir en compte el seu passat agrícola que, com testimonien les fotos antigues, va arribar fins a començament del segle XX. Oliveres i marges de pedra seca queden com a record d'aquella època en què la vegetació espontània tan sols trobava refugi als indrets més rocosos i costeruts, on al sollell encara queden alzines i plantes com l'arítjol, associades a l'alzinar, que ens suggereixen que potser en un passat llunyà aquest tipus de bosc havia estat dominant.

L'abandó dels conreus va permetre que a començament dels anys 1970 Collbaix estigués gairebé tot cobert de pins adults (bàsicament pi blanc), però durant aquesta dècada i la següent va haver-hi incendis forestals que van afectar la major part de la muntanya; tan sols se'n van salvar algunes parts baixes i uns quants arbres tortuosos del cim que creixen a les esquerdes de les roques. Actualment els pins blancs, normalment joves, tornen a ser abundants quasi arreu, però gairebé han desaparegut d'una àmplia clapa de l'oest del

Llentiscler Nadala menuda Pi blanc del cim de Collbaix Arítjol Càdec Foixarda

sollell del gran turó que es va cremar dues vegades en menys de 10 anys. Allà la garriga i la brolla de romaní, les comunitats vegetals que dominen a la solana de Collbaix, es mostren de forma clara, sense arbres que les tapin.

La vegetació arbustiva baixa i de fulla persistent de la brolla de romaní del sollell de Collbaix és constituïda principalment pel romaní i la foixarda, d'espectacular florida primerenca de color blau lil·los metàl·lic, i per molts altres petits arbustos com la pudent ruda; l'esteperola o romaní mascle que, sense flors, si no fos pel fet que no fa olor, es podria confondre fàcilment amb l'autèntic romaní; el ruac, indicador infal·lible de la presència de guix al sòl; el bruc d'hivern, que a l'hora de florir fa honor al seu nom...

La vegetació arbustiva alta de la garriga la formen grans arbustos de fulla persistent i endurida, alguns dels quals amb el temps poden arribar a ser petits arbres. A les garrigues del sollell de Collbaix el garric no acostuma a ser dominant, sinó que és el llentiscler o mata de cabrit, d'espectacular fructificació vermella, l'arbut que més abunda, seguit del

càdec, una mena de ginebre mediterrani de fruits madurs de color castany vermellós que sovint es confon amb l'autèntic ginebre, que és present a l'obaga de la muntanya i té els fruits madurs de color blau fosc. Amb l'excepció del garric, que fa glans, els arbustos de la garriga citats, juntament amb altres que hi són presents, com l'aladern de fulla estreta i l'aladern, i lianes, com l'esparreguera boscana, el lligabosc mediterrani i l'arítjol, produeixen tots petits fruits carnosos que fan del sollell de Collbaix una font d'aliment molt important per a ocells i mamífers, un fet que creiem que ens hauria de fer abandonar la tradició molt arrelada de donar sistemàticament més valor a la vegetació arbòria que a l'arbustiva.

La vegetació del cim està marcada per l'aflorament del conglomerat, que té un recobriment important de líquens crustacis. El sòl és inexistent a tot el marge extern del cim pla i, fora de les esquerdes, al centre arriben a acumular-se tot just uns centímetres de terra. És en aquestes clapes

de sol prim, d'ambient hostil per a la vida de la vegetació, on trobem plantes especialitzades que en molts casos acumulen reserves sota terra, en bulbs, tubercles o rizomes. Entre aquestes plantes destaca al cim de Collbaix la bulbosa nadala menuda (*Narcissus dubius*), un narcís de flors blanques que tan sols es troba en punts molt concrets de les zones rocoses mediterrànies de Catalunya, el País Valencià, el Llenguadoc i la Provença.

Tan sols per a la preservació de la rara nadala menuda, Collbaix mereix ser protegit. Cal aturar per sempre la funesta acció dels motoristes de trial que a base d'anys han fet que tots els camins i corriols que s'enfilen a la muntanya tinguin avui trams quasi impracticables, convertits, amb l'ajuda de la pluja, en recs estrets i fangosos. L'erosió motoritzada ha produït cicatrius on ha quedat el terreny completament nu, tan grans que es veuen perfectament des del nucli urbà de Manresa.

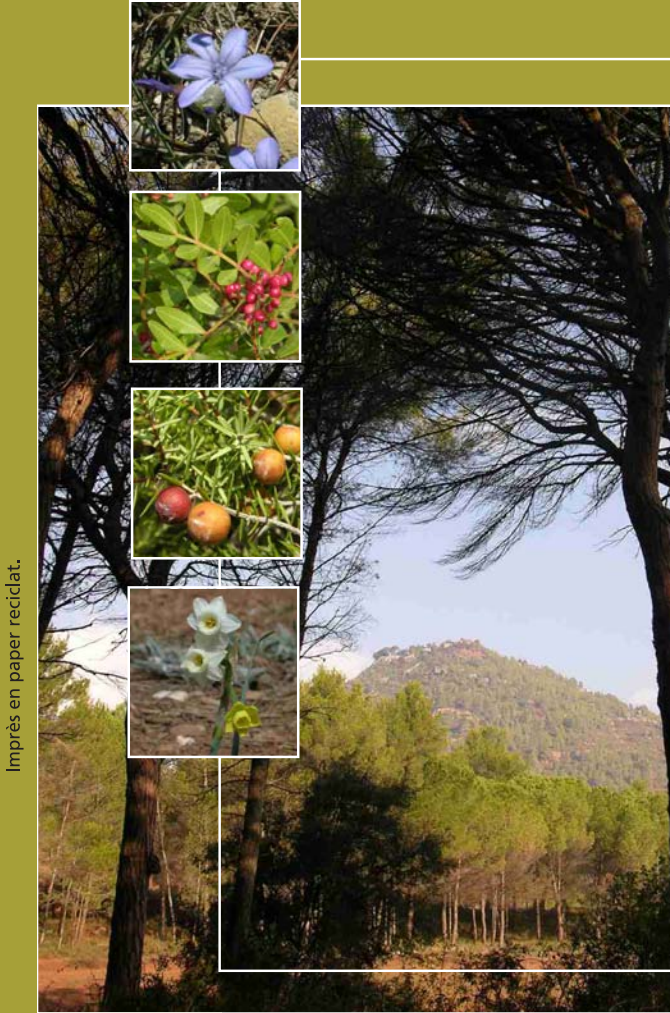
Autor:
Florenci Vallès

Col·laboradors:
Jordi Badia
Lluís Len

Per a informació complementària,
podeu consultar les webs següents:

www.ajmanresa.org
Ajuntament de Manresa
www.iecat.net/ichn
Institució Catalana d'Història Natural

Edició en commemoració del centenari
del Centre Excursionista Comarca de Bages

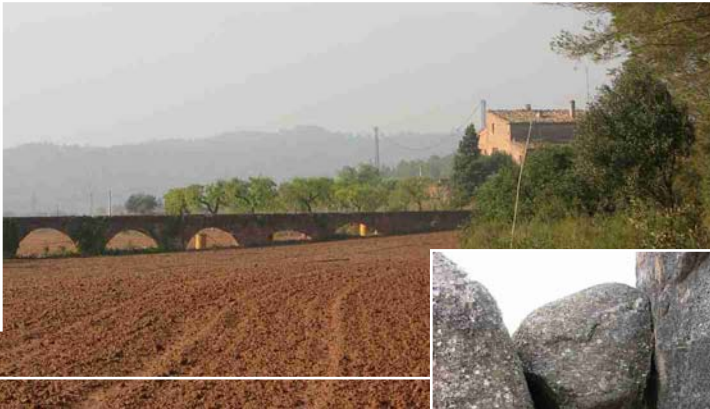
Imprès en paper reciclat.

Itinerari del Sollell de Collbaix

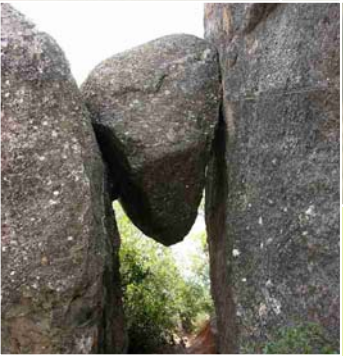
Indicat amb les marques verdes de l'itinerari de natura de la riera de Rajadell de pujada i amb les marques grogues i blanques del sender de petit recorregut PR C130 de baixada.

Aqüeducte de cal Balcells

Romani

Aquest itinerari, amb un desnivell de 262 metres, porta fins al cim de Collbaix que, amb 546 metres d'altitud, és el punt més alt del terme de Manresa. Els vessants meridionals de Collbaix s'aixequen de sobte sobre la plana i culminen en una balconada rocosa, nua de vegetació, des d'on es pot gaudir sense noses d'una vista esplèndida del pla de Bages i els relleus que l'envolten. El camí passa principalment per camps de conreu i per terrenys secaners coberts de vegetació arbustiva (garriga i brolla de romani) més o menys esquitxada de pi blanc jove, però, just al començament, travessa el bosc del Balcells, una pineda alta d'unes 5 hectàrees majoritàriament planes amb força pins pinyers i pins blancs –alguns gegantins– nascuts al voltant de l'any 1870, una autèntica raresa que mereix ser protegida.

Horari	Quilòmetres	
	Parcial	Total
Parcial	Total	

Cal Balcells (284 m) (pal indicador)
0.00 0.00 0,000 0,000
Es deixa el camí de Rajadell i es passa pel costat esquerre de la casa. Es puja suaument en direcció nord i, seguint les marques verdes de l'itinerari de natura de la riera de Rajadell, s'entra al bosc.

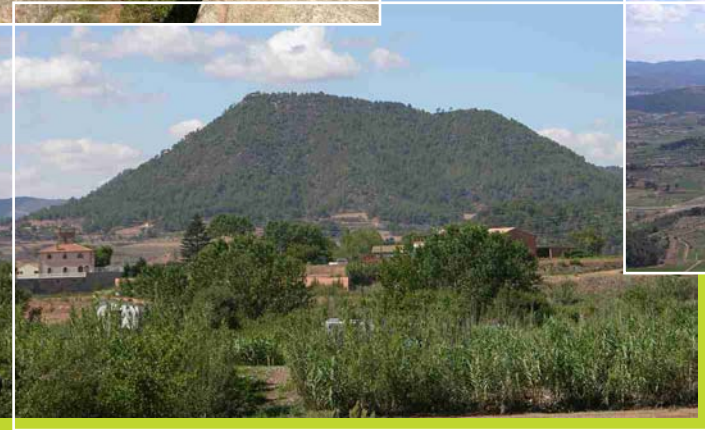
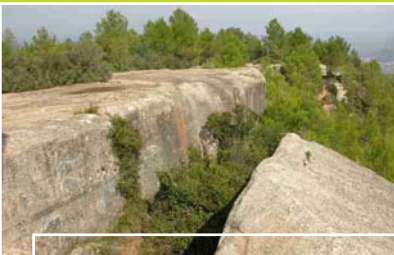
Bosc del Balcells (pal indicador)
0.02 0.02 0,200 0,200
(oo)Pi Gros del Balcells Cal deixar el corriol i anar a l'oest, seguint unes marques formades per dos punts verds. És a 1 minut. Novament al corriol cal seguir recte (nord-est). S'arriba a un camp que es voreja per l'esquerra i es creua una rasa que es va seguint en sentit ascendent (nord), vorejant els camps. A l'esquerra es deixa la casa de cal Balcells de Dalt.

Bosc del Balcells amb Collbaix al fons

Bifurcació
0.11 0.21 0,640 1,370
Es va pel corriol de la dreta. Bon mirador. Continua la feixuga pujada. Poc abans del cim passem per sota d'unes gran roques amb crostes de calcita, tot seguit es troba una esletxa entre parets de roca i, un cop superada, s'arriba al cim.

Bloc de conglomerat caigut

Collbaix vist des de l'est

Cim de Collbaix (546 m) (pal indic. i taula d'orientació)
0.18 0.39 0,45 01,820
Confluència amb el GR 3 i el PR C130. Magnífic mirador sobre el pla de Bages i punt on coincideixen els termes de Manresa, Sant Joan de Vilatorrada i Fonollosa. Cal seguir les marques grogues i blanques del PR C130 en direcció oest. El camí primer va planejant i, quan comença a baixar, té l'aspecte d'un gran xaragall per culpa de l'erosió provocada per les motos i l'aigua.

Carena de Collbaix
0.07 0.46 0,450 2,270
Al nord es pot veure el pla i el serrat de Montconill i sota seu la vall de la riera de Fonollosa. El camí, amb trams molt erosionats i restes escadusseres d'un empedrat antic, va baixant fent giragonses pel vessant sud-oest fins a arribar al pla, on discorre entre les parets de pedra seca i els pins i les alzines que limiten els camps.

Vista sud des del cim de Collbaix

Camí de Rajadell
0.25 1.11 1,790 4,060
Es tracta d'una pista coberta de grava sense marques pintades d'itinerari que va baixant suaument paral·lelament a l'eix Transversal. A uns 300 m es troba el camí que porta a la casa del Molí, situada a l'esquerra i envoltada de vinyes i oliverars, i, a la dreta, el pont que porta a l'altra banda de l'eix. S'ha de seguir per la mateixa banda sense travessar el pont.

Cal Balcells
0.13 1.2 1,050 5,110

